

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ляшенко Ігор Володимирович

УДК 330.341.1:334.012.64(477.75)

**РОЗВИТОК МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЇХ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В КРИМУ**

08.06.01 - економіка, організація і управління підприємствами

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Кримському економічному інституті Київського національного економічного університету Міністерства освіти та науки України

Науковий керівник - доктор економічних наук

Налівайченко Світлана Петрівна,

Кримський економічний інститут

Київського національного економічного університету,

професор кафедри економіки

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор

Мармуль Лариса Олександрівна,

Херсонський державний аграрний університет,

завідувач кафедри обліку та аудиту

кандидат економічних наук, доцент

Сизоненко Віктор Онисимович,

Київський національний університет ім. Т. Шевченка

доцент кафедри економічної теорії

Провідна установа – Національний аграрний університет Кабінету Міністрів України, кафедра менеджменту, м. Київ

Захист відбудеться червня 2004 р. о годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.058.01 Національного університету харчових технологій за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 68, аудиторія В-502.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Національного університету харчових технологій за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 68.

Автореферат розісланий травня 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. М. Марченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Функціонування малого підприємництва в сільській місцевості, створення умов для підвищення його конкурентноздатності відіграють значну роль у стабілізації і розвитку аграрного сектора економіки. Становлення і розвиток малого підприємництва повинно органічно сполучатися з розвитком великих підприємств при активній підтримці держави. Крім того, малий бізнес займає провідне місце в рішенні соціально-економічних проблем.

Малі форми господарювання на селі охоплюють людей, зайнятих сільськогосподарською працею на особистих подвір'ях, на городах і садових ділянках, міні-фермах, фермерських господарствах, кооперативах, малих підприємствах. Крім того, до малих форм бізнесу в сільській місцевості відносяться надання послуг (готелі, кафе, автосервіс, сільський туризм та ін.). Проблеми ефективного функціонування малих форм господарювання на селі та організації виробництва в них, тісно зв'язані з удосконаленням економічних відносин, формуванням перспективних організаційно-економічних структур ринкового типу.

В даний час велика увага приділяється дослідженням досвіду роботи фермерських господарств у роботах Александрової О. І., Мірошніченко М., Пясецької-Устіч С. В., Баутина В.М., Аронова Э.Л., Гопція О. Б., Григоращука В. В. Аспектам функціонування особистих господарств присвячені дослідження Шпичака О. М., Зінов'єва Ф. В., Мірошника Л. Е., Додонової М. В., Гутко Л.М. Дослідження Саблука П. Т., Маліка М. Й., Месель-Веселяка В. Я., Мармуль Л. О., Сизоненко В. О., Баневої І. О., Бережецького О. В., Шевчука О. Ю., Блинова А. О., Варналія З. С., Лукашенко А. М., Гачека Т. С. та багатьох інших дослідників торкаються аспектів розвитку малого бізнесу в Україні. Однак, варто сказати, що малі форми господарювання на селі не обмежуються цими формами. Це набагато ширше і багатогранне поняття, що охоплює всі сфери життєдіяльності сільського населення. На жаль, роль і значення малого підприємництва на селі як структуроутворюючого елемента ринкової економіки недооцінюється. Необхідне вивчення й оцінка досвіду діяльності якісно нових формувань. Науково-теоретична і практична значимість зазначених проблем обумовили вибір теми, її актуальність і спрямованість дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконане дослідження входить складовою частиною в науково-дослідну роботу Кримського економічного інституту Київського національного економічного університету по проблемі "Управління конкурентноздатністю в умовах глобалізації економічного розвитку" (державний номер реєстрації 0101V002948), Кримської академії природоохоронного і курортного будівництва по проблемі "Механізми управління регіональним розвитком в умовах трансформаційної економіки" (державний номер реєстрації 0101U002980), а також по темі "Господарські механізми в сфері АПК" (державний номер реєстрації 0199V004359), що вивчається за завданням Кримської академії наук.

Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Кримського економічного інституту Київського національного економічного університету (про-

токол № 4 від 15 січня 2003 г).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розробка науково-методичних основ і обґрунтування перспективних напрямків функціонування малих форм господарювання в умовах трансформаційних процесів на селі. Для досягнення зазначеної мети в роботі вирішувались наступні задачі:

- дана класифікація малих форм господарювання в сільській місцевості;
- обґрунтовані методичні підходи до оцінки стану малого підприємництва на селі;
- узагальнена практика функціонування сільського малого підприємництва;
- визначені сутність і реалії розвитку сільського туризму;
- визначені перспективи ефективного функціонування малих форм господарювання на селі.

Об'єктом дослідження є потенціал сільського малого підприємництва, а **предметом дослідження** - механізми функціонування малих підприємств.

Методи дослідження. Методичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, ключові положення економічної науки, роботи вітчизняних і закордонних вчених-економістів по функціонуванню сільських малих форм господарювання.

У ході дослідження застосовувалися як традиційні методи, так і нетрадиційні методи економічних досліджень: метод експертних оцінок (для аналізу факторів, що впливають на функціонування малих форм господарювання), парних порівнянь на основі багатомірного шкалування (для ранжирування факторів негативного впливу на розвиток суб'єктів малого підприємництва); кореляційно-регресійний аналіз (для встановлення залежності дохідності фермерських господарств від площі сільськогосподарських угідь), балансовий метод (для аналізу складу і структури сімейних бюджетів сільських жителів), структурний метод (для виявлення найбільш значних статей у доходах жителів села).

Інформаційною базою дослідження є дані Державного комітету статистики Криму, оперативні дані Міністерства економіки Криму і Міністерства агропромислового комплексу Криму, нормативно-довідкова література, а також аналітичні розробки автора.

Наукова новизна дослідження полягає в тім, що:

- вперше представлено повну класифікацію малих форм господарювання, що сполучає не тільки види діяльності малих форм господарювання, але й форми їх власності, організаційні форми господарювання з урахуванням їх типізації;
- уточнено класифікацію агро-екологічного туризму, що включає екологічний, зелений, сільський та агротуризм;
- знайшли подальший розвиток методичні підходи до дослідження досвіду функціонування малих формувань, що складаються з комплексу методів: експертних оцінок, парних порівнянь на основі багатомірного шкалування, кореляційно-регресійного аналізу, балансового, структурного методів;
- знайшли подальший розвиток методичні підходи до оцінки стану, ме-

ханізмів функціонування і визначення перспективних напрямків розвитку малих форм господарювання;

– уточнена методика визначення рівня ризику функціонування малих сільських форм господарювання в сучасних умовах економіки перехідного періоду.

Практичне значення отриманих результатів складається у визначенні перспективних напрямків розвитку малих форм господарювання на селі, у тому числі в сфері сільського і зеленого туризму.

Міністерством агропромислового комплексу Криму прийняті до практичної реалізації: прогноз розвитку і перспективні напрямки малих форм обслуговування на селі; методика оцінки ризиків функціонування малих форм господарювання в сільській місцевості (довідка № 843 від 25 грудня 2003 р.).

Міністерством курортів і туризму Криму прийняті до практичної реалізації: перспективні напрямки малих форм обслуговування курортів і туризму, прогноз розвитку малих форм господарювання в сфері сільського зеленого туризму, методика оцінки ризиків функціонування малих форм організації туристичного і готельного господарства (довідка № 01-29/36 від 13 січня 2004 р.).

У навчальному процесі Кримської академії природоохоронного і курортного будівництва в курсі "Менеджмент підприємництва" використовуються аналітичні розробки автора (довідка № 1147 від 19 грудня 2003 р.).

Особистий внесок автора. У дисертації використані лише ті положення, що є результатами особистих розробок автора. У колективній публікації „Диверсифікація діяльності малих форм господарювання” автору належить концепція диверсифікованості діяльності малих форм господарювання, у колективній монографії „Малі форми господарювання” автору належать розділи 1,5,6. Інші публікації підготовлені автором без співавторів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародній науковій конференції: "Ринкова трансформація економіки АПК" (Харків, ХДТУСГ, грудень 2002 р.) і на всеукраїнських науково-практичних конференціях: "Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки" (Сімферополь, ТНУ, жовтень 2002 р.), "Проблеми і перспективи розвитку транзитивної економіки" (Сімферополь, ТНУ, грудень 2002 р.), "Трансформаційні процеси в АПК Східної Європи: теорія, методика, практика" (Сімферополь, КЕІ КНЕУ, листопад 2003 р.).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковані в 5 статтях і в колективній монографії, загальним обсягом 7,3 друкованих аркушів.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг дисертації складає 171 сторінок тексту. Робота містить 29 таблиць, 9 малюнків. Список використаних джерел включає 136 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі "ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ

РОЗВИТКУ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ" проаналізовані сутність, економічна роль і особливості функціонування малих форм господарювання в аграрній сфері, визначені критерії їх класифікації та розроблено комплекс методів дослідження для вивчення практики сільського малого бізнесу.

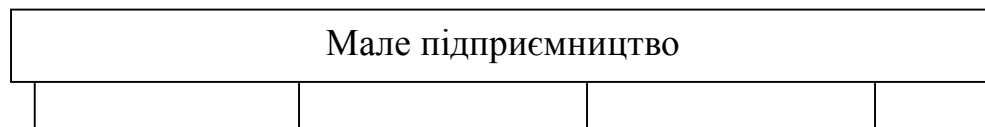
Важке положення більшості сільськогосподарських підприємств виявило необхідність їхньої адаптації до малих форм, здатним наповнити ринок конкурентоздатною продукцією і підвищити якість життя сільських працівників. Великі сільськогосподарські підприємства, на жаль, дуже повільно адаптуються до ринкових умов, не вміють працювати в конкурентному середовищі. Засобом виживання на селі стали малі форми господарювання, здатні дати співвітчизникам певну продовольчу безпеку, а сільським жителям - диверсифікованість діяльності.

Малі форми господарювання - це суб'єкти малого підприємництва, що створюються на основі певної форми власності (як правило, приватної) для здійснення господарської діяльності, одержання прибутку чи в споживчих цілях, і, що мають деяку самостійність.

В якості основного критерію класифікації форм господарювання варто розглядати виробничі відносини, суть яких відбивається в системі цілей сільськогосподарського виробництва, що поетапно трансформуються від колективних садів і городів (особисте споживання) до класичних форм господарювання (високотоварне багатогалузеве виробництво). Малі форми господарювання, що одержали розвиток в Україні можуть бути класифіковані по формах власності, сфері і виду діяльності та організаційно-правовій формі (Рис. 1).

Малі форми господарювання на селі - це найменш вивчене питання. Дослідники, розглядаючи дану проблему, обмежуються фермерськими господарствами, внутрішньогосподарськими орендними відносинами, малими підприємствами, розглядом економіки особистих господарств (ОГ) населення. Певна увага приділяється формуванню кооперативного руху. Однак це не охоплює всієї палітри різноманіття малих форм господарювання на селі. Особливо це характерно для Криму через велику розмаїтість національного складу населення.

Диверсифікованість діяльності малих форм господарювання на селі охоплює виробництво і реалізацію сільськогосподарської продукції, її переробку, сферу обслуговування і надання послуг, сільський туризм та ін.

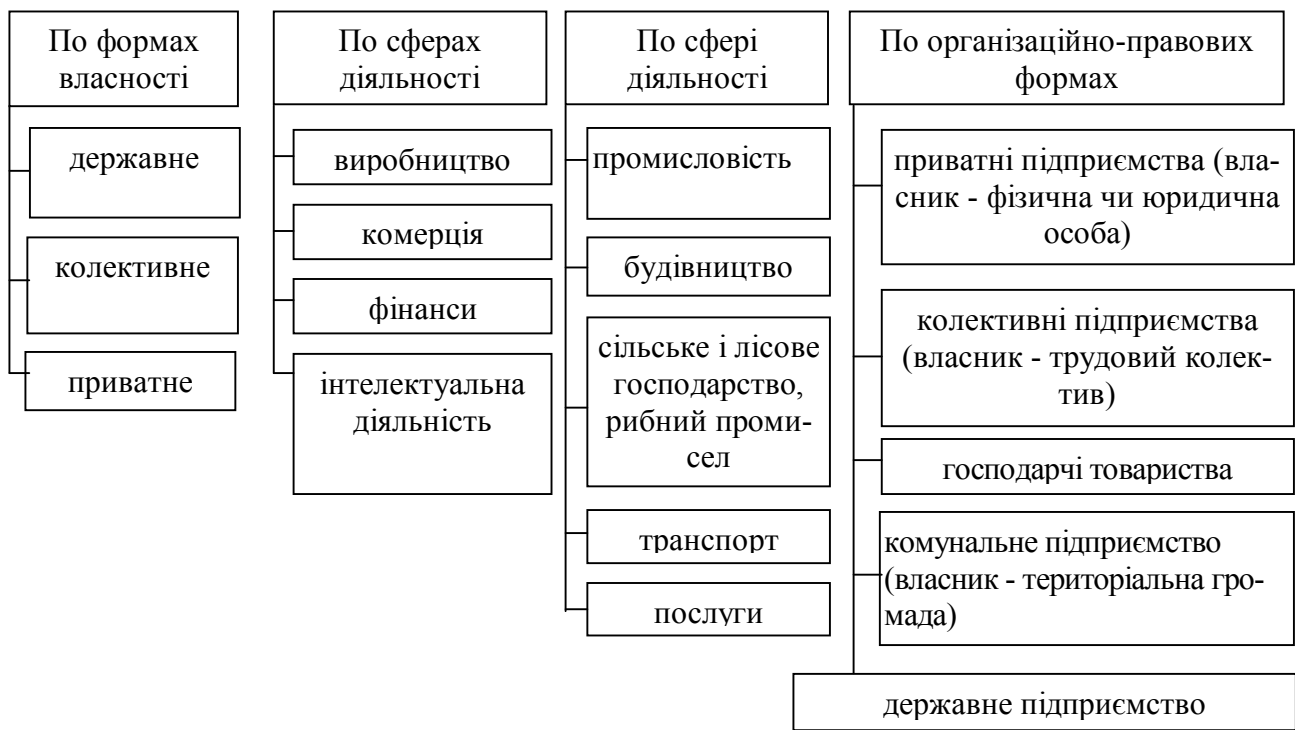

Рис. 1. Класифікація малого підприємництва

Для ефективного функціонування малих форм господарювання необхідно створити їм необхідні умови для розвитку, основними з яких є: свобода вибору форми господарювання, власність на вироблену продукцію, свобода вибору каналів її реалізації, рівноправність у системі матеріально-технічного забезпечення, рівноправність у сфері державної підтримки (субсидування, кредитування).

Особисті господарства є самостійним сімейним виробництвом, у якому використовується праця всіх членів родини, у тому числі незайнятих у суспільному виробництві. Ведення особистого господарства може здійснюватися як автономно, так і в сполученні з роботою в сільськогосподарському підприємстві (праця в особистому підсобному господарстві суспільно необхідна, оскільки бере участь у відтворенні робочої сили для суспільного господарства і виробляє необхідний для суспільства продукт).

Основна ознака малого підприємництва полягає в тому, що господарства можуть залучати додатково найманих робітників, але при цьому власники і члени їхніх родин повинні самостійно здійснювати найважливіші господарські функції. Сполучення суспільних і особистих інтересів в процесі ведення малих форм господарювання припускає певну суперечливість, що полягає в роздвоєнні виробничої діяльності і джерел доходів працівників. Часто значно збільшується робочий день сільських жителів понад припустимі нормативи. Ріст продуктивності праці й економічної ефективності обмежені рамками дрібного виробництва. Необхідність праці в ОГ і інших малих господарствах обумовлена тим, що у працівників села на відміну від міських мешканців невисока альтернативність затребуваності в інших сферах діяльності.

Також не можна не відзначити, що розвиток господарств населення част-

ково ґрунтується на використанні ресурсного потенціалу суспільного сектора сільськогосподарського виробництва. Перехід майна колективних сільськогосподарських підприємств у власність їхніх працівників обумовлює скорочення безконтрольного використання ресурсів, як це було раніше.

Однак і в цій ситуації господарства населення продовжують активно розвиватися, тому що в структурі їх ресурсного потенціалу переважає така складова, як підприємницький талант людей. Відбувається своєрідна компенсація недостачі матеріально-технічних ресурсів підприємницькими якостями. Деякі особисті господарства населення трансформуються у фермерські господарства.

Фермерське господарство має ряд переваг над особистими господарствами населення: більш великі розміри, можливість застосування засобів механізації і на цій основі можливість ведення більш ефективного виробництва, досягнення конкурентноздатності. Зараз на Україні функціонує понад 38 тис. селянських (фермерських) господарств.

Розвитку фермерства в перші роки його становлення сприяли законодавче забезпечення і матеріально-технічна підтримка, виділення централізованих капіталовкладень, надання разових кредитів. Проте, на практиці підтримка держави виявилася недостатньою. Не вирішений ряд загальноекономічних питань (недосконалість цінової і податкової політики держави), що не дають можливості фермерству розвиватися.

Ефективне формування і розвиток фермерського сектора неможливо без проведення радикальної земельної реформи, розробки і реалізації діючих механізмів довгострокової політики забезпечення матеріально-технічними ресурсами, без вирішення проблеми кредитування фермерських господарств, створення системи пільг і дотацій, а також - без системи навчання фермерів.

Малі форми господарювання на селі як незамінний елемент ринкової економіки вносять певний вклад у загальне виробництво сільськогосподарської продукції, що деякою мірою сприяє економії ресурсів, створює необхідне середовище для розвитку конкуренції, забезпечує зайнятість значної частини населення. Серед інших переваг малих форм господарювання можна виділити: здатність швидкої адаптації до змінних економічних умов, мобільність і гнучкість у прийнятті управлінських рішень, динамічність і заповзятливість, цілеспрямованість і наполегливість, творче відношення до справи, готовність до ризику й уміння їм управляти.

Специфіка організаційно-економічних механізмів функціонування суб'єктів малого підприємництва на селі визначає процес дослідження, що повинний охоплювати не тільки загальні питання умов і ефективності роботи, диверсифікованості видів виробленої продукції і наданих малими господарствами послуг, але і проблеми рівня і якості життя сільських працівників, управління ризиками, прогнозування напрямків подальшого розвитку. Тому система методів дослідження стану та ефективності формування і функціонування малих форм господарювання повинна включати комплекс різнобічних (як традиційних, так і сучасних, адаптованих до нових умов господарювання) методів економічних досліджень: розрахунково-конструктивних, експертних, монографічних, балансових та інш.

В другому розділі "РОЗВИТОК ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В КРИМУ" проаналізовані історичні аспекти формування малих форм господарювання, оцінені динаміка розвитку та ефективність функціонування особистих господарств населення, фермерських господарств та інших видів малих форм господарювання виробничої сфери та сфери обслуговування в сільській місцевості.

Проведені дослідження ретроспективи розвитку малих сільських форм господарювання показують, що дрібне селянське господарство після скасування кріпосного права вносило значний вклад у забезпечення населення продуктами харчування, і відігравало значну роль у формуванні доходів сільських жителів. Подальший розвиток малих форм господарювання в сільській місцевості обумовлено: структурною перебудовою економіки, переходом до колективної та приватної форми власності на засоби та предмети виробництва, дробленням великих сільськогосподарських підприємств.

В особистих господарствах сільського населення Криму виробляється близько 50% продукції сільськогосподарського виробництва. В 2002 р. 98,5% валового виробництва картоплі в Криму забезпечували господарства населення (з 1990р. їх частка збільшилася на 11%), 68,3% валового виробництва м'яса, 80,3% - молока, 62,0% - вовни, також виробляється в господарствах населення (з 1990р. збільшення склало, відповідно, 41,6%, 70,3%, 39,4%) (Табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво основних сільськогосподарських культур
по категоріях господарств Криму, 1990-2002р.

Категорії господарств	1990 р.		1995 р.		2000 р.		2001 р.		2002 р.	
	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%
<i>Картопля</i>										
С.-г. підприємства	31,3	12,5	6,4	1,9	2,4	1,0	3,5	1,5	2,2	1,5
Господарства населення	220,0	87,5	325,3	98,1	247,8	99,0	223,8	98,5	148,4	98,5
<i>Овочі</i>										
С.-г. підприємства	385,4	90,1	118,3	52,5	63,3	34,1	56,5	32,1	46,1	28,9
Господарства населення	42,3	9,9	107,1	47,5	122,2	65,9	119,6	67,9	113,4	71,1
<i>Фрукти і ягоди</i>										
С.-г. підприємства	428,6	85,6	45,4	50,4	84,6	63,4	19,7	50,4	15,2	43,1
Господарства населення	72,1	14,4	44,7	49,6	48,9	36,6	19,4	49,6	20,1	56,9
<i>М'ясо, у забійній вазі</i>										
С.-г. підприємства	147,7	73,3	35,9	38,6	12,7	18,5	12,6	18,9	25,9	31,7
Господарства населення	53,9	26,7	57,0	61,4	55,8	81,5	53,9	81,1	55,7	68,3
<i>Молоко</i>										
С.-г. підприємства	801,0	90,0	288,0	55,6	111,0	27,6	99,2	23,4	85,3	19,7
Господарства населення	89,4	10,0	229,8	44,4	291,6	72,4	325,2	76,6	348,6	80,3

В даний час типове особисте господарство виробляє близько 50 видів рослинницької і вісім видів тваринницької продукції: овочеві культури (16), ягоди і фрукти (15), зернові (9), технічні (3), кормові (3), тваринництво (8). Такої розмаїтості продукції не вирощує жоден фермер у країнах з розвинутою ринковою економікою. Це обумовлено тим, що на відміну від фермерських господарств розвинутих країн, особисті господарства сільських жителів у нашій країні спрямовані, головним чином, не на товарне виробництво, а на самозабезпечення продуктами харчування. У структурі доходів родин сільських жителів доходи від власного господарства складають до 60%, а витрати на його ведення - до 45%.

У сучасних умовах ведення особистого господарства сільським населенням можна розглядати як тимчасовий вихід із ситуації, що склалася в процесі трансформації великих підприємств. У цілому натуральні господарства - ознака доіндустріальної епохи розвитку аграрного виробництва. Перспектива за розвитком великих форм сільського підприємництва.

Крім того, в процесі реформування економіки особливе місце повинне займати створення і розвиток селянських (фермерських) господарств. Закордонний досвід свідчить, що фермерство - один з найбільш діючих шляхів до відродження підприємницької діяльності сільських товаровиробників, до високоефективного ведення сільськогосподарського виробництва.

Фермерські господарства, на відміну від особистих, котрі займаються одночасно і землеробством, і тваринництвом, в основному зосереджуються на вирощуванні продукції рослинництва і менше займаються тваринництвом. Це обумовлено тим, що в умовах відсутності паритету в цінах економічно не вигідно займатися виробництвом продукції тваринництва, що для більшої частини колективних і державних господарств є збитковим. Фермерство усе більше зосереджується на вирощуванні зернових, круп'яних культур (особливо гречки), до деякої міри овочевих культур.

У 1994-1999 р. чисельність КФГ зросла, однак цей процес йде дуже повільно. Частка фермерських господарств в структурі виробництва продукції не значна. Вони виробляють 9,1% зернових, 8% соняшника, 0,6% картоплі, 2,1% молока. Тенденція уповільненого росту чисельності фермерських господарств обумовлюється тим, що серед усіх фермерів лише 10% складають жителі села, що вийшли з колективних господарств. Інші ж фермери - це міські жителі, або люди що ніколи раніше не займалися сільським господарством. Унаслідок цілого ряду причин, у тому числі через відсутність контролю за використанням угідь, а також досвіду роботи на них, передані фермерам високопродуктивні угіддя з земель запасу найчастіше не відрізнялися зразковим змістом.

Таким чином, при формуванні механізму передачі земель законодавчі органи не передбачили ніяких переваг для сільського жителя, що має досвід практичної діяльності в сільському господарстві і постійно проживаючого в селі. Фактично працівник села був поставлений в однакові умови з міським жителем, що захопився ідеєю фермерства. Адже основна вимога до потенційного фермера - підтвердження кваліфікації чи досвіду роботи в сільському господарстві.

У Криму площі сільськогосподарських угідь, що припадають на одне фе-

рмерське господарство протягом останніх п'яти років зросло з 18,2 га до 44,5 га. У степових районах, де фермерських господарств ще мало, вони займають значні площі (у Кіровському районі - 276,4 га на одне господарство, у Чорноморському - 162,7 га).

Фермер, одержуючи засоби виробництва в приватну власність, має істотні стимули до високопродуктивної праці, хазяйському відношенню до землі, виконанню вимог технології виробництва, введенню інновацій і т.д. У селянських (фермерських) господарствах поєднуються функції володіння, праці та управління в одній особі, що створює додатковий імпульс до ефективного ведення сільськогосподарського виробництва.

На жаль, фермерські господарства Криму ще не стали повноцінними виробниками сільськогосподарської продукції і для їх становлення необхідний час. Крім того, масове впровадження такої форми господарювання не має під собою реальної економічної основи: матеріально-технічної бази, ринкової інфраструктури, кваліфікованих підприємців (фермерів). При нинішній технічній базі та існуючій структурі парку сільськогосподарських машин, орієнтованої на ведення великого господарства, надзвичайно важко (чи зовсім неможливо) забезпечити всім необхідним тих, хто наважився на самостійне ведення фермерського господарства.

В той же час переваги фермерської форми господарювання безперечні, оскільки їх розвиток не самоціль, не бажання бути схожими на інших, а вимога, обумовлена входження економіки України в ринкове середовище. Тому помилково вважати, що відразу можна створити фермерські господарства потрібної спеціалізації, розмірів, оснащеності.

В сільській місцевості Криму крім особистих та фермерських господарств зараз розвивається декілька десятків видів малого підприємництва. Найбільш розповсюдженими видами малого бізнесу є вирощування квітів і саджанців, сільський туризм, відгодівля худоби, кінний туризм і тепличне господарство. За допомогою монографічних досліджень і анкетних опитувань були визначені показники динаміки ефективності розвитку малих форм господарювання, що стабільно розвиваються протягом останніх 3-5 років (Табл. 2).

Таблиця 2

Ефективність діяльності різноманітних формувань

Найменування показників	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.
Відгодівля худоби					
Виручка від реалізації, тис. грн.	22,9	23,5	27,6	31,7	34,6
Витрати, тис. грн.	18,2	19,6	22,1	24,9	26,2
Прибуток, тис. грн.	4,7	3,9	5,5	6,8	8,4
Рентабельність, %	25,8	19,9	24,9	27,3	32,1
Тепличне господарство					
Виручка від реалізації, тис. грн.	36,5	39,5	42,8	46,7	48,3
Витрати, тис. грн.	24,2	27,9	29,9	33,9	33,2
Прибуток, тис. грн.	12,3	11,6	12,9	12,8	15,1
Рентабельність, %	50,8	41,6	43,1	37,8	45,5

Хлібопекарня					
Виручка від реалізації, тис. грн.	145,8	171,6	179,2	185,3	196,2
Витрати, тис. грн.	129,2	142,1	149,2	158,6	163,7
Прибуток, тис. грн.	16,6	29,5	30,0	26,7	32,5
Рентабельність, %	12,8	20,8	20,1	16,8	19,9
Кафе					
Виручка від реалізації, тис. грн.	-	154,8	165,2	178,6	187,5
Витрати, тис. грн.	-	109,9	115,8	119,2	123,5
Прибуток, тис. грн.	-	44,9	49,4	59,4	64,0
Рентабельність, %	-	40,9	42,7	49,8	51,8
Ремонт автомобілів					
Виручка від реалізації, тис. грн.	-	-	135,9	148,9	167,3
Витрати, тис. грн.	-	-	75,6	78,3	89,4
Прибуток, тис. грн.	-	-	60,3	70,6	77,9
Рентабельність, %	-	-	79,8	90,2	87,1

Таким чином, найбільший рівень прибутку та рентабельності забезпечують такі форми малого бізнесу як ремонт автомобілів і надання послуг суспільного харчування. Достатня висока рентабельність виробництва і у тепличному господарстві.

Зараз в аграрній сфері створені підприємства з обмеженим ресурсним і виробничим потенціалом, втрачений ефект масштабу виробництва. Внаслідок цього, економічний стан більшості сільськогосподарських підприємств незадовільний, а рівень оплати праці сільського населення неприпустимо низький. Про це свідчать проведені дослідження обсягів доходів і витрат сільських жителів Криму і їхнього рівня життя. Питома вага заробітної плати складає лише близько 40%, у той час як частка доходів від підприємницької діяльності в малих формах господарювання вже в середньому досягає більш 25%.

В ході проведених досліджень встановлено, що в близько 30% жителів сільської місцевості Криму рівень місячних витрат на одну людину складає 91-150 грн., в приблизно 20% населення - 151-210 грн. (рис. 3). Більш 12% жителів села мають рівень середньодушових витрат не більше 90 грн, а близько 83% сільського населення АР Крим мають рівень середньомісячних витрат нижче прожиткового мінімуму.

В результаті більшість жителів села змушено брати участь у розвитку форм малого підприємництва, як найбільш доступних в сучасних умовах джерел доходів і засобів виживання. В Криму одним з найбільш перспективних напрямків розвитку малого підприємництва є сільський туризм.

Сільський туризм - це туристична діяльність на території сільських населених пунктів, де існують умови як для тривалого, так і короткочасного відпочинку: екологічно чистий ландшафт, сільське житло, пристосоване для прийому туристів, необхідні об'єкти для його обслуговування. Сільський туризм, його сутність і механізми зосереджують багатство індивідуальності і національної неповторності. Для розвитку сільського туризму велике значення мають етнічні особливості поселень, етнографічний побут населення, народні промисли і па-

м'ятники народної архітектури та історії.

Розвиток сільського туризму в Криму сприяє: збільшенню зайнятості сільських жителів вивільнених з інших галузей, збільшенню доходів сільських родин за рахунок надання туристичних послуг, вироблених в особистому господарстві продуктів харчування; поліпшенню благоустрою житла; збереженню місцевих пам'яток історико-архітектурного значення; відродженню народних звичаїв та поновленню промислів.

У третьому розділі "ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ І ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА СЕЛІ" запропонований прогноз чисельності зайнятих в сфері малого підприємництва на селі, визначена сукупна оцінка величини ризику функціонування малих форм господарювання, запропоновані шляхи забезпечення ефективного розвитку малого бізнесу в аграрній сфері.

На розвиток малих форм господарювання (особливо особистих і фермерських господарств) в сільській місцевості великий вплив має рівень розвитку суспільного сільськогосподарського виробництва. За результатами дослідження стану малих форм господарювання сільського населення і їх зовнішнього економічного оточення встановлено, що можливості подальшого розвитку в них для більшості власників обмежені, здебільшого це викликано практично повною відсутністю системи постачання матеріально-технічних ресурсів і недоступністю ефективних ринків збуту виробленої продукції.

Через відсутність коштів і вільного часу, віддаленість від основних ринків збуту власники особистих господарств реалізують вирощену продукцію за цінами заниженим майже в півтора-два рази. Крім того, мають місце випадки, коли постійні продавці - перекупники не допускають приватних власників на ринок.

Усе це змушує власників особистих господарств самотійно продавати надлишки своєї продукції на стихійних ринках, чи звертатися до послуг перекупників, що формують ринкові ціни. За результатами досліджень встановлено що, молоко, наприклад, продають близько 97 % власників особистих господарств, у тому числі на продовольчих ринках більш 40 %, заготівельним організаціям - 27 %, перекупникам - 30%.

Дві третини виробників м'яса великої рогатої худоби і майже половина виробників м'яса свиней реалізують товарну продукцію дрібнооптовим торговим посередникам - заповзятливим особам - перекупникам. На продовольчому ринку реалізують свинину 15 % виробників, яловичину - 10 %. Тільки до 5 % м'яса реалізується м'ясокомбінатам і підприємствам споживчої кооперації.

Перспективними в цьому напрямку є формування системи заготівельно-приймальних пунктів, створення мережі закупівлі виробленої продукції в особистих господарствах населення переробними підприємствами.

Перераховані вище проблеми можна вирішити шляхом інтеграції і кооперації малих форм господарювання. Доцільність створення кооперативів підтверджують і проведені розрахунки ефективності вирощування і реалізації тва-

ринницької продукції через кооператив "Одисей" на прикладі особистих господарств Бахчисарайського району АР Крим (Табл. 3).

Таблиця 3

Показники ефективності одноособового і кооперативного виробництва і реалізації тваринницької продукції в розрахунку на 1 голову, 2002 р.

Найменування показників	Одноосібно			Через обслуговуючий кооператив		
	моло-ко	сви-нина	яло-вичи-на	моло-ко	сви-нина	яло-вичи-на
Вартість кормів, грн.	1369	387	1425	1276	329	1358
Ветеринарне обслуговування, грн.	21	18	20	19	15	20
Витрати на реалізацію, грн.	209	190	196	192	172	185
Інші витрати, грн.	139	90	226	124	79	199
Усього витрат на 1 голову, грн.	1738	684,3	1866,6	1609,9	594,7	1760,8
Вироблено продукції в розрахунку на 1 голову, ц	32,2	1,5	4,0	32,2	1,5	4,0
Реалізовано продукції в розрахунку на 1 голову, ц	25,5	1,1	3,6	25,5	1,1	3,6
Ціна реалізації 1 ц продукції, грн.	80,0	780,0	720,0	90,0	840,0	790,0
Виручка від реалізації, грн.	2036,0	858,0	2592,0	2290,5	924,0	2844,0
Прибуток, грн.	298,0	173,7	725,4	680,6	329,3	1083,2
Рентабельність, %	17,1	25,4	38,9	42,3	55,4	61,5

В діяльності кооперативу беруть участь 870 особистих господарств сільського населення, у яких утримується близько 330 корів, 120 голів молодняку великої рогатої худоби, більш 750 голів свиней. При виробництві і реалізації продукції через кооператив рентабельність виробництва та збуту молока вище на 25%, свинини - на 30%, яловичини - на 23%.

Розвиток і функціонування сільських малих форм господарювання в умовах переходу до ринкової економіки піддається впливу постійних змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі господарювання, що найчастіше негативне позначається на ефективності їх функціонування. У таких умовах різко зростає роль методів прогнозування обсягів, структури та особливостей подальшого розвитку системи малого підприємництва в аграрному секторі.

На підставі проведених досліджень, можна представити прогноз розвитку малих форм господарювання на найближчу перспективу. З урахуванням реалій соціально-економічної і політичної ситуації, найбільш ефективно будуть розвиватися види і форми малих господарств: в залежності від організаційної форми господарювання - кооперативи і приватні малі господарства; за рівнем товарності - високотоварні господарства; за рівнем спеціалізації – вузькоспеціалізовані малі господарства; за формою власності - приватні підприємства; по видах діяльності - підприємства сфери послуг, переробки сільськогосподарської продукції, а також такі перспективні види діяльності, як сільський, зелений туризм; по ступені залучення найманої робочої сили - господарства, що використовують

працю найманих робітників; за рівнем залучення позикового капіталу - малі господарства, що використовують кредитні та інвестиційні ресурси.

На основі статистичної інформації, анкетних опитувань, представленого прогнозу розвитку форм малого підприємництва за допомогою методів експертних оцінок і екстраполяції був розроблений прогноз чисельності зайнятих у малих сільських формах господарювання по видах економічної діяльності на найближчу перспективу (Табл. 4).

Таблиця 4

Прогноз чисельності зайнятих у малих сільських формах господарювання по видах економічної діяльності на 2004-2008 р., тис. чол.

Найменування показників	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2008р. в % к 2004р.
Всього сільського населення	747,8	736,6	728,1	718,3	710,4	95,0
Зайнято в малих формах господарювання	486,8	479,5	473,7	467,6	464,4	95,4
в тому числі в: особистих господарствах	258,3	244,2	235,8	223,8	209,1	80,2
сфері виробництва продуктів харчування і напівфабрикатів	45,3	46,1	47,5	48,3	50,3	111,0
роздрібній торгівлі	36,9	38,9	37,2	35,1	34,3	93,0
готельному бізнесі і сфері суспільного харчування	32,7	33,8	35,2	37,8	40,1	122,6
сфері виготовлення сувенірів	26,7	27,8	28,9	29,4	31,2	116,9
сфері туризму	22,5	22,7	23,1	25,6	28,7	127,6
сфері відпочинку, розваг, культури і спо- рту	13,2	14,2	14,6	15,1	16,8	127,3
рибному господарстві	12,3	12,5	12,3	12,7	12,6	102,4
транспортній сфері	10,8	10,9	10,7	11,4	12,7	117,6
сфері охорони здоров'я	7,2	7,4	7,1	7,2	7,1	98,6
сфері ремонтних послуг	6,8	6,7	6,5	6,4	6,1	89,7
будівництві	4,6	4,8	5	5,2	5,4	117,4
фермерських господарствах	3,8	4,1	4,2	4,4	4,7	123,7
лісовому господарстві	1,2	1,1	1,1	1	1	83,3
інших сферах	4,5	4,3	4,5	4,2	4,3	95,6

Протягом 2004-2008 р. очікується зниження чисельності сільського населення Криму на 5%, через загальну тенденцію зниження населення і міграції жителів села (особливо молоді) у міста. Відповідно скоротиться кількість зайнятих у малих сільських формах господарювання на 4,6%. В той же час прогнозується збільшення числа зайнятих у: сфері виробництва продуктів харчування і напівфабрикатів на 11%, готельному бізнесі і сфері суспільного харчування на 22,6%, сфері виготовлення сувенірів на 17%, сфері туризму, відпочинку, розваг, культури та спорту на 27%. Відбудеться зниження чисельності зайнятих у таких формах малого підприємництва як: особисте господарство - на 19,8%, роздрібній торгівлі на 7%, лісовому господарстві на 16,7%.

Ризик функціонування малих форм господарювання - це небезпека прямих чи непрямих матеріальних втрат чи неотримання бажаного результату (доходу, прибутку) внаслідок випадкової зміни зовнішніх і внутрішніх умов господарювання, а також неоптимальних управлінських рішень. Ризиком необхідно управляти, тобто використовувати різні міри, що дозволяють оцінити і спрогнозувати настання ризикової події і вживати заходів по зниженню ступеня ризику.

При оцінці факторів ризику розвитку малих форм господарювання за допомогою методу парних порівнянь на основі багатомірного шкалування було виявлено, що найбільш значний негативний вплив має відсутність чітко працюючої системи державної підтримки (16%) та нестабільне законодавство (14%), що до того ж, мало уваги приділяє розвитку МФГ. Третє по важливості місце займає практично, повна відсутність інформаційного забезпечення малих форм господарювання. Менш важлива група соціальних факторів

Поряд з розвитком традиційних малих форм господарювання, в аграрній сфері Криму доцільно активно розвивати таку форму малого підприємництва як агро-екологічний туризм (рис. 2), що обумовлюється специфікою півострова і його значними рекреаційними ресурсами і різноманітним етнічним складом населення. Найбільш перспективними напрямками агро-екологічного туризму є рекреація, ознайомлення з тваринним і рослинним світом, історичним багатством сільської місцевості та інш.

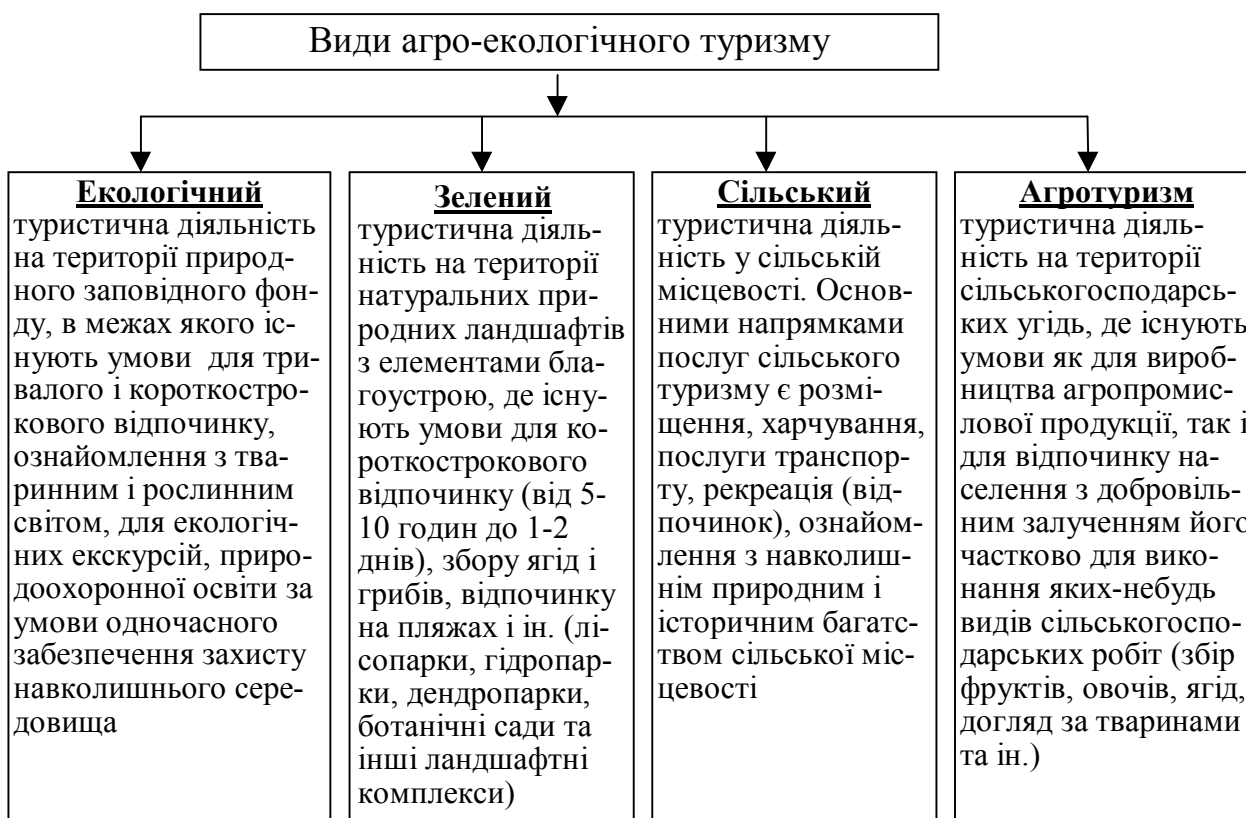

Рис. 2. Основні напрямки агро-екологічного туризму

Комплекс першочергових заходів для розвитку малих форм господарю-

вання повинен здійснюватися в наступних напрямках: нормативно-правове забезпечення і регулювання; формування системи фінансово-кредитного забезпечення; інформаційно-технічне забезпечення; організаційне, кадрове і консультативне забезпечення; розробка ефективних механізмів зовнішньоекономічної діяльності; формування системи економічної безпеки. Також у державній програмі повинні бути відбиті механізми грошово-кредитної, податкової, бюджетної, і цінової політики, матеріально-технічного постачання, системи офіційних гарантій, що забезпечували б створення рівних стартових умов для малого бізнесу.

Необхідно передбачити формування ефективних інститутів ринкової інфраструктури, інвестиційного і венчурного підприємництва, підготовку і перепідготовку підприємницьких кадрів, залучення до цієї сфери соціально активних слоїв населення. Варто також визначити міри, що забезпечують підтримку зовнішньоекономічної діяльності і залучення іноземних інвестицій до розвитку нових видів сільського підприємництва. Для реалізації даних програм повинні бути залучені не тільки кошти державного бюджету, а також інвестиції у вигляді вітчизняного, а при необхідності іноземного капіталу. Основним напрямком використання державних ресурсів повинно стати не виділення прямих інвестицій, а страхування і надання гарантій під кредит.

ВИСНОВКИ

1. Малі форми господарювання на селі можна охарактеризувати як суб'єкти малого підприємництва, що створюються на основі певної форми власності (як правило, приватної) для здійснення господарської діяльності, одержання прибутку чи в споживчих цілях, і, що мають деяку самостійність.

2. Основним критерієм класифікації малих форм господарювання є виробничі відносини, сутність яких поетапно трансформується від колективних садів, городів і особистих господарств до класичних форм господарювання. Малі форми господарювання, що одержали розвиток в Україні можуть бути класифіковані по формах власності, сфері і виду діяльності та організаційно-правовій формі.

3. Для вивчення практики функціонування сільського малого бізнесу доцільно використовувати: метод парних порівнянь на основі багатомірного шкалювання (для оцінки ризику функціонування суб'єктів малого підприємництва); метод експертних оцінок (для аналізу факторів, що впливають на функціонування малих форм господарювання), кореляційно-регресійний аналіз (для встановлення залежності прибутковості фермерських господарств від площі сільськогосподарських угідь), економічних порівнянь (для співставлення економічних характеристик малих форм господарювання), балансовий метод (для аналізу складу та структури сімейних бюджетів сільських жителів).

4. Рівень життя сільського населення в даний час неприпустимо низький. Середньодушовий дохід більш ніж 60% сільського населення не перевищує 210 грн, а близько 83% мають рівень витрат нижче прожиткового мінімуму. Тільки 12% жителів села мають місячний рівень доходів більш 360 грн. Тому подальший розвиток малих форм господарювання в сфері обслуговування та перероб-

ки продукції є засобом виживання та забезпечення зростання доходів значної частини сільського населення.

5. Переваги малих форм господарювання полягають у: швидкої адаптації до зміни умов функціонування, мобільності, гнучкості в прийнятті рішень, динамічності, цілеспрямованості, готовності до ризику та умінні їм керувати. Сучасні умови господарювання обумовили виконання малими формами наступних функцій: розвиток нових напрямків та видів підприємницької діяльності сільського населення; розширення сфер вкладення капіталу; ліквідація безробіття та ін.

6. Особисті господарства Криму в 2002 р. виробили 95,8% картоплі, 71,1% овочів, 56,9% фруктів і ягід, 68,6% м'яса, 80,3% молока, 44,4% яєць, 62% вовни, 97,4%. Фермерські господарства не одержали розвитку. Крім особистих і фермерських господарств у сільській місцевості Криму розвивається більш 20 форм малого бізнесу. Найбільш розповсюдженими та рентабельними є посередницька торгівля, послуги суспільного харчування, туристичні послуги, ремонт автомобілів, виготовлення сувенірів, автоперевезення та ін.

7. При оцінці факторів ризику розвитку малих форм господарювання встановлено, що найбільш значний негативний вплив мають організаційні та економічні фактори ризику: відсутність чіткої працюючої системи державної підтримки (16%), нестабільне законодавство (14%), недостатнє інформаційне забезпечення (12%) і монополізм постачальників (11%). Менш вагома група соціальних факторів ризику.

8. За прогностичними оцінками найбільш ефективним є розвиток наступних видів і форм малих господарств: за організаційною формою господарювання - кооперативів і приватних господарств; за рівнем товарності - високотоварних господарств; за рівнем спеціалізації - вузькоспеціалізованих господарств; по видах діяльності - підприємств сфери послуг та переробки продукції. Прогнозується збільшення числа зайнятих у: сфері виробництва продуктів харчування на 11%, готельному бізнесі і сфері суспільного харчування на 22,6%, сфері виготовлення сувенірів на 17%, сфері туризму, відпочинку, розваг, культури і спорту на 27%. У майбутньому економічна роль дрібних підприємців буде поетапно скорочуватися, відбудеться укрупнення суб'єктів господарської діяльності.

9. Перспективним напрямком розвитку сільського малого бізнесу є екологічний, зелений, сільський та агротуризм. Сільський туризм у порівнянні з іншими видами господарської діяльності має ряд переваг: легкість організації і здійснення в сільській місцевості, самостійність, свобода та оперативність прийняття рішень економічного та іншого характеру.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Додонова М.В., Ляшенко И.В. Диверсификация деятельности малых форм хозяйствования/ в сборнике «Проблемы и перспективы развития транзитивной экономики», С.: Таврия-Плюс, 2003. – 165-168.

2. Зиновьев Ф. В., Горда О. С., Ляшенко И. В. Малые формы хозяйствования, С.: Таврия, 2003. – 164 с.

3. Ляшенко И.В. Зеленый туризм как объект предпринимательской деятельности для малых форм сельского хозяйства // Экономика и управление. – 2002. - № 6. – 29-31.
4. Ляшенко И.В. Малые формы хозяйствования: классификация и особенности // Экономика Крыма. – 2003. - № 9. – 76 - 78.
5. Ляшенко И.В. Малые формы хозяйствования в селах Крыма как объект зеленого туризма / в книге Актуальные проблемы и перспективы экономики Украины, С.: ТНУ, 2002. – С.128-130.
6. Ляшенко И.В. Формирование малого предпринимательства в Украине: проблемы и пути решения/ в книге Ринкова трансформація економіки АПК.ІАЕ УААН, Киев, 2002. – С.227-232.

АНОТАЦІЯ

Ляшенко І. В. Розвиток малих форм господарювання та забезпечення їх ефективного функціонування в Криму.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 – економіка, організація і управління підприємствами. Національний університет харчових технологій, м. Київ, 2004.

Дисертація присвячена розробці теоретичних і організаційно-економічних підходів до формування й ефективного функціонування малих форм господарювання в аграрній сфері. Розглянуто сутність фермерських, особистих господарств та інших форм малого сільського бізнесу з точки зору сукупності складових поняття "малі форми господарювання". Поглиблено класифікацію малих форм господарювання. Малі форми господарювання можуть бути класифіковані на виробничі, переробні, посередницькі, обслуговуючі і діючі в сфері сільського і зеленого туризму.

Здійснено аналіз сучасного рівня розвитку фермерських, особистих господарств та інших форм малого бізнесу сільських жителів Криму по широкому комплексу економічних показників. Визначено їх роль у забезпеченні населення сільськогосподарською продукцією і підвищенню рівня життя сільського населення. Оцінено ризики функціонування малих форм господарювання на селі. Розроблено прогноз чисельності зайнятих в сфері малого бізнесу сільської місцевості Криму.

Комплекс першочергових заходів для розвитку малих форм господарювання повинний здійснюватися в наступних напрямках: правове забезпечення; формування системи кредитного забезпечення; інформаційно-технічне забезпечення; формування системи економічної безпеки.

Ключові слова: малі форми господарювання, мале підприємництво, малі підприємства, особисті господарства, фермерські господарства, сільський та зелений туризм.

АННОТАЦИЯ

Ляшенко И. В. Развитие малых форм хозяйствования и обеспечение их

эффективного функционирования в Крыму.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - экономика, организация и управление предприятиями. Национальный университет пищевых технологий, г. Киев, 2004.

Диссертация посвящена разработке теоретических и организационно-экономических подходов к формированию и эффективному функционированию малых форм хозяйствования в аграрной сфере. Рассмотрена сущность фермерских, личных хозяйств и других форм малого сельского бизнеса с точки зрения совокупности составляющих понятия “малые формы хозяйствования”. Углублена классификация малых форм хозяйствования. Малые формы хозяйствования могут быть классифицированы по формам собственности, виду деятельности и организационно-правовой форме.

Для изучения практики функционирования малого сельского бизнеса сформирован комплекс методов экономических исследований включающий: метод парных сравнений на основе многомерного шкалирования, метод экспертных оценок, социологические и маркетинговые методы исследований, метод экономических сравнений, структурный и балансовый метод,

Осуществлен глубокий анализ современного уровня развития фермерских, личных хозяйств и других форм малого бизнеса сельских жителей Крыма (сельский туризм, выращивание скота, тепличное хозяйство, посредническая торговля, бензозаправка, хлебопекарня, ремонт автомобилей, кафе, автотransпорты и др.) по широкому комплексу экономических показателей. Определена их роль в обеспечении населения сельскохозяйственной продукцией и повышении уровня жизни сельского населения.

Установлено, что около 83% сельского населения АР Крым имеют уровень среднемесячных расходов ниже прожиточного минимума. В результате большинство жителей села вынуждено участвовать в развитии форм малого предпринимательства, как наиболее доступного в создавшихся условиях источника доходов и средства выживания. Малые формы хозяйствования в современных условиях являются необходимой формой организации сельскохозяйственного производства, так как дают возможность выжить большей части сельского населения. Личные хозяйства населения сегодня занимают доминирующую позицию в аграрном секторе экономики, производя около 50% валовой продукции сельского хозяйства.

По результатам исследования установлено, что возможности дальнейшего развития производства для большинства малых форм хозяйствования ограничены. Основными причинами, оказывающими негативное влияние на развитие форм хозяйствования являются: несовершенство и несоответствие современным условиям законодательной базы малого предпринимательства в сельской местности; фискальная направленность налоговой политики государства, что способствует развитию теневой экономики; отсутствие кредитной поддержки малых форм хозяйствования; негативное отношение к мелким предпринимателям среди определённых слоёв сельского населения.

Учитывая сформировавшуюся ситуацию в сфере сельского малого предпринимательства целесообразно создание многофункциональных кооперативов

на основе малых форм хозяйствования, которые будут объединять обслуживающие и маркетинговые направления деятельности. Это позволит осуществлять эффективное хозяйствование, существенно сократить риски.

Комплекс первоочередных мер по развитию малых форм хозяйствования должен осуществляться в следующих направлениях: правовое обеспечение; формирование системы кредитного обеспечения; информационно-техническое обеспечение; формирование системы экономической безопасности. Также в государственной программе должны быть отраженные механизмы денежно-кредитной, налоговой, бюджетной, и ценовой политики, материально-технического снабжения, системы официальных гарантий, которые обеспечивали бы создание эффективных условий для развития малого бизнеса.

Ключевые слова: малые формы хозяйствования, малое предпринимательство, малые предприятия, личные хозяйства, фермерские хозяйства, сельский и зеленый туризм.

ANNOTATION

Ljashenko I.V. Development of small forms of managing and maintenance of their effective functioning in Crimea.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a speciality 08.06.01 - economy, the organization and management of the enterprises. National university of food technologies, Kyiv, 2004.

The dissertation is devoted to development of theoretical and organizational - economic approaches to formation and effective functioning forms of managing in agrarian sphere. The essence of farmer, personal facilities and other forms of small rural business is considered from the point of view of set compound concepts " small forms of managing ". Classification of small forms of managing is profound. Small forms of managing may be classified on industrial, processing, intermediary, serving and working in sphere of rural and green tourism.

The analysis of a modern level of development of farmer, personal facilities and other forms of small business of countrymen of Crimea on a wide complex of economic parameters is carried out. Their role in maintenance of the population with agricultural production and increase of a standard of living of agricultural population is determined. The size of a cumulative estimation of risk of functioning of small forms managing on village is appreciated. The forecast of number borrowed in sphere of small business of a countryside of Crimea is developed.

The complex of prime measures on development of small forms of managing due to be carried out in the following directions: legal maintenance; formation of system of credit maintenance; technical maintenance; formation of system of economic safety.

Key words: small forms of managing, small business, small enterprises, personal facilities, farms, rural and green tourism.

Видавництво "Таврія"
м. Сімферополь, вул. Горького, 5